

LEVÉLVÁLTÁS
THOMAS MANN ÉS LUKÁCS GYÖRGY KÖZÖTT

Lukács György és Thomas Mann kapcsolata hosszú ideje foglalkoztatja az irodalomtörténészeket, filozófusokat, történészeket. Jóllehet személyesen csak két ízben találkoztak, 1922-ben Bécsben, és 1955-ben Weimarban, levélváltásuk is csupán néhány meghatározott eseményhez kapcsolódott. Az e témával foglalkozó kutatók gyakran hivatkoznak Lukács Györggyel folytatott beszélgetésekre, visszaemlékezéseire, amelyekben a kiváló marxista filozófus az íróval 1927. évi levélváltásáról és e levelek sorsáról beszél.

1927 február és március hónapban a rendőrség letartóztatta a Kommunisták Magyarországi Pártja, valamint a Magyarországi Szocialista Munkáspárt mintegy száz tagját, közöttük a két munkáspárt vezetőjét, Szántó Zoltánt és Vági Istvánt. A rendőrségi nyomozó szervek jelentése megállapította, hogy a legálisan működő MSZMP lényegében az illegális KMP fedőszerve. Ez a megállapítás nyújtott jogi alapot arra, hogy a letartóztatottak ellen az 1912:LXIII. Törvénycikkre és az igazságügy miniszternek e tárgyban kiadott 9550/1915 IME számú rendeletére hivatkozva „lázadás előidézésére létrejött szövetség büntette” címén statáriális bírósági eljárást indítsanak. A rögtönítélő bíróságot 1927. április 12-re hívták össze. A KMP és a Kommunista Internacionálé a letartóztatottak megmentése érdekében nemzetközi akciót szervezett. Az akció vezetésére Lukács György kapott megbízást. E minőségében került sor Thomas Mann-nal történt levélváltására.

Lukács György visszaemlékezéseiben úgy vélte, hogy a levelek megsemmisültek. E feltevése téves, a Párttörténeti Intézet Archívuma a levélváltásból három német nyelvű levél fotokópiáját őrzi, hiányzik Lukács első, felkérő levele. Mint a levelekből is kiderül, Thomas Mann csak némi vonakodás után csatlakozott a nemzetközi akcióhoz. A Thomas Mann által is aláírt tiltakozás nincs birtokunkban, de a politikai rendőrség 1927 áprilisi összesítő jelentésében szerepelnek mindazok a külföldi írók és művészek, akik felemelték tiltakozó szavukat a statáriális tárgyalás ellen, és a felsoroltak között szerepel az ő neve is.

A vádlottak bátor kiállása, valamint a külföldi haladó személyiségek, szervezetek tiltakozása eredménnyel járt. A rögtönítélő bíróság – saját illetéktelenségét megállapítva – Szántó Zoltán és társai ügyét rendes bíróság elé utalta.

Dr. Thomas Mann

München, Poschinger str. 1.

1927. március 22.

Igen tisztelt dr. Lukács úr,

Folyó hó 13-án kelt levelét egy külföldi utamról* visszatérve kaptam meg. Megkésve jut tehát a kezemhez és lehetségesnek, sőt valószínűnek tartom, hogy most egy részemről jövő fellépés Budapesten jó vagy rossz értelemben elkésett lenne. Ezenkívül nagyon határozottan ellene vagyok annak, hogy mint német, külföldi ügyekbe avatkozzam és döntőbíróként tüntessem fel magam, és ezzel az idegenkedéssel indokoltam többször elutasító magatartásomat, amikor német részről olyan felszólításokkal fordultak hozzám, hogy külföldi, például olasz,** emberileg megszegényítő események ellen tiltakozzam. Úgy vélem, minden országnak és népnek saját ajtaja előtt kell söpörnied, mivel van is elegendő söpörnivaló mindenütt.

A legszívélyesebb üdvözzellett és köszönettel a számomra mindenesetre megtisztelő felkérésért, maradok a nagyrabecsült Lukács úr

kész híve
Thomas Mann

Bécs, 1927. március 27.

XIII. Isbary-gasse 12.

Nagyrabecsült Doktor Úr!

Néhány nappal ezelőtt kaptam meg III. hó 22-én kelt levelét. A legutóbbi információk szerint, melyeket Magyarországról kaptam, a legkevesbé sem lenne még elkésett egy tiltakozás. Ellenkezőleg. Úgy tűnik, mintha – a külföldi, főleg angliai tiltakozások nyomása alatt – bizonyos fokú ingadozás mutatkozna a kormánykörökben, úgy hogy az Ön kiállása az igazságosság és az emberiség érdekében döntő lehetne.

Meg tudom érteni – figyelembe véve az emberekkel és az emberi intézményekkel szembeni eleve tapasztalható kételyeit – tiltakozását, hogy döntőbíróként lépjen fel. Gondolja azonban végig! Egyrészt az Ön fellépése egy rendes joghatóság számára a legkevesbé sem valami felülről jövő illetéktelen beavatkozás, hanem csupán a nemzetközi lelkiismeret hangja. Olyan hang, amely nem egy magyar értelmiségi bensőjében

* Thomas Mann 1927 márciusában Lengyelországban járt.

** 1926 novemberében Bolognában merényletet kíséreltek meg Mussolini ellen. Ennek ürügyén indult meg a még meglévő politikai pártok felszámolása, gyorsultak fel terrorakciók és elnyomó intézkedések szocialisták és kommunisták ellen.

jelentkezhet anélkül, hogy bátorsága lenne hangosan kimondani; hiszen hangjának úgyszemint lenne súlya a döntés meghozatalában. Másrészt ne felejtse el, hogy egy olyan nemzetközi híró és a nemzetközi életben szerepet játszó ember, mint Ön – akár akarja, akár nem –, a döntőbíró szerepébe kerül. Már azzal is, ha nem tiltakozik legalább „az emberileg megszégyenítő”, legdurvább esetek ellen, miközben barátságos kapcsolatot tart ezek végrehajtóival, nagyon könnyen azt a látszatot keltheti, mintha hallgatása az esetek helyeslését jelentené. És egy ilyen látszat az Ön számára bizonyára minden másnál kellemetlenebb lenne.

Ezért megismétlem kérésemet és
maradok igaz híve^{***}

Dr. Thomas Mann

München, Poschinger str. 1.

1927. március 31.

Igen tisztelt dr. Lukács Úr!

Igaza van, és boldog vagyok, hogy közben egy jó formula kínálkozott, mellyel anélkül, hogy prófétának tüntetném fel magam,^{****} föloldozhatom a lelkiismeretemet. Bizonyosan hallotta, hogy egy tiltakozást juttattak el hozzám, melyet számos német és osztrák művész és író írt alá és én táviratilag közöltem dr. Balázs Bélával egyetértésemet.

Legkiválóbb üdvözlettel

az Ön híve
Thomas Mann

In: Kritika, 1986/1. 9.

^{***} Az itt közölt levél a Lukács birtokában maradt másolat fotokópiája, amelyet valószínűleg az akcióban kifejtett tevékenységéről adott jelentéséhez csatolt, ezért nincs aláírva.

^{****} „a prófétának tüntetném fel magam” szavak a géppel írt szövegben kézírásos bejegyzés.